

Tijd | 172 Schrift

Keukens • Badkamers • Toiletten

D Blenk tegelwerken

Dick Blenk

George Stephensonweg 21 f

3133 KJ Vlaardingen

010-4359093 / 06-20597239

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson

fiscaal adviseur

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: info@fisc-ad.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

Westhavendomein

Vastgoed & VvE Beheer

Volledige ontzorging voor vastgoedeigenaars en VvE's

Westhavenplaats 40a • 3131 BT Vlaardingen • Tel.: 010-2477477 • E-mail: info@westhavendomein.nl

www.westhavendomein.nl

Vlaardingen
anders bekeken

Stadswandelingen,
rondleidingen en meer,
ook voor besloten groepen

www.serviceteam-vlaardingen.nl
facebook.com/serviceteamvld

Noodkreet: geef ons uw e-mailadres!

Van ruim 300 HVV-leden hebben wij geen e-mailadres. Deze leden blijven dus verstoken van de digitale nieuwsbrieven, waarin actuele zaken worden gemeld. Het ontbreken van de e-mailadressen kost de Historische Vereniging Vlaardingen ook flink wat geld. Anno 2024 gaat veel correspondentie via de digitale weg.

Dat is dan ook de reden dat Post.nl – bij gebrek aan post - de tarieven stelselmatig verhoogt. Sinds eind vorig jaar bezorgen wij het Jaarboek en Tijd-Schrift binnen Vlaardingen zelf, dankzij behulpzame vrijwilligers. Dat zorgt voor een aanzienlijke besparing. Ook op de gewone post willen wij graag bezuinigen. Wij besteden dat geld liever aan mooie publicaties en aan lezingen.

Kortom geef uw e-mailadres aan ons door. Een simpel mailtje aan info@hvv-vlaardingen.nl volstaat. Vermeld daarbij duidelijk uw voorletters, naam en adres, zodat wij het e-mailadres aan de juiste persoon kunnen koppelen.

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:

- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 30,00 per jaar. Het bankrekeningnummer van de vereniging is NL44 INGB 0000 750 978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Lidmaatschap

Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Korting op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging

Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Bestuur

Bert van Nleuwenhuizen (voorzitter)
Han van Elk (vice-voorzitter)
Jack van Soest (secretaris)
Ted Hartman (lid)
Tineke van der Hoek (lid)
Nina Meulendijk (lid)
Marcel Sloot (lid)
Chiel Harte (lid)

Redactie Tijd-Schrift

Michel Carree, eindredacteur
Eric van Rongen
Klaas Bloem
Marcel Sloot

Opmaak, vormgeving en drukwerk

Stout Grafische Dienstverlening, Robert Kroon

Verkoop losse publicaties

Uitsluitend via e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992

© Historische Vereniging Vlaardingen

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl - www.begraafplaatsemaus.nl

E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Inhoud

Redactioneel

5

Mijn jeugtherinnering aan de winkels in Vlaardinger-Ambacht

6

Arne van der Zande

Hoe Vlaardingen was in mijn jeugd

14

M. de Snaijer-de Boer

Het Peperstraatje

18

Arie Romein

Tentoonstelling 'Rijnmondiaal' in Museum Vlaardingen

21

Boekbespreking

22

Frans W. Assenberg

Omslag: De Pepersteeg (tegenwoordig Peperstraat)
Foto Kees Maarleveld.

PUUR NATUUR
BEHANDELINGEN

**Lieneke
Terleth**

SCHOONHEIDS-
SALON

P.K. Drossaartstraat 55 ~ 3131PA Vlaardingen
Tel: 010 4342125 ~ www.lieneketerleth.nl
Facebook: Schoonheidssalon Lieneke Terleth

Delta Hotel
Maasboulevard 15
3133 AK Vlaardingen
www.deltahotel.nl

**Altijd het water
aan je voeten...!**

ZONNEPANELEN
VLAARDINGEN

**UW LOKALE
SPECIALIST**

Bespaar direct op
uw energiekosten
met zonnepanelen
van hoge kwaliteit.
Goede service!

010-4352585
WWW.ZPVL.NL
INFO@ZPVL.NL

Wij doneren €0,50 per verkochte fles aan de HVV!

Verkoop via www.cartosio.nl
o.v.v. uw lidmaatschapnummer.

Of kom naar onze winkel aan de Admiraal Trompstraat 21
in Schiedam. Iedere laatste vrijdag van de maand
gratis inloop proeverij van 16-18 uur.

Wijnkoperij
Cartosio

STOUT
GRAFISCHE DIENSTVERLENING
Tel. 010 - 248 06 03 • www.stout.nl

Méer dan een drukkerij!

**DIJKSHOORN
EUROMOVERS**
EUROPEAN MOVE PARTNERSHIP

AL MEER DAN
50 JAAR
VERHUIZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL
TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: +31 (0)10-2480522

**Voor alle
molenproducten en
broodmixen gaat u
naar Aeolus!**

Kijk op www.aeolus.nl voor het
hele assortiment

Aeolus
molenwinkel

Kortedijk 16
3134 HB
Vlaardingen
T : 010 434 61 31
E : info@aeolus.nl
I : www.aeolus.nl

Redactioneel

Vorig jaar vierden we het feestelijk jubileum van 750 jaar stadsrechten. Ook dit jaar vierden we een jubileum, al is de term 'vieren' wellicht minder op zijn plaats. We gedenken in 2024 namelijk de grote stadsbrand van 1574, die het centrum van de stad in de as legde. Immers: alleen het stadhuis en de kerk waren in die tijd van steen, de rest van de bebouwing was van hout met daken van stro.

Onze stadsarchivaris Harm Jan Luth-Mulders dook in de geschiedenis en vertelt over de aanloop naar de stadsbrand, de gevolgen ervan en de wederopbouw. Over Spanjaarden en Geuzen, over Willem van Oranje en Schiedammers. Over hoe bierbelasting een nieuwe kerktoren financierde en een heuse schatkist. Een buitengewoon lezenswaardig artikel 450 jaar na dato, dat terecht een groot deel van dit Tijd-Schrift in beslag neemt.

De Peperstraat (of in de volksmond nog steeds Pepersteeg) ontsnapte ook niet aan de vlammen in 1574. Arie

Romein schreef een luchtige schets van deze oer-Vlaardingse straat in de 20^e eeuw. Al is hier ook sprake van een brand die menige Vlaardinger zich nog wel kan herinneren.

Frans Assenberg neemt zoals gebruikelijk de boekrecensie voor zijn rekening, en deze editie van Tijd-Schrift bevat een lofdicht op onze stad.

Verder een vooruitblik op de ledenactiviteiten verderop in dit jaar, een update van het Museum Vlaardingen en enkele mededelingen vanuit het bestuur van de HVV.

Al zeggen we het zelf: weer een fijn Tijd-Schrift met voor ieder wat wils. Geniet van de zomer en tot ziens in september!

Michel Carree
Eindredacteur

In memoriam Gera van der Weijden

In februari bereikte ons het verdrietige bericht dat Gera van der Weijden is overleden. Het bestuur van de HVV was op de hoogte van haar afnemende gezondheid, maar toch kwam deze tijding als een schok. Gera is jarenlang actief geweest voor onze vereniging, onder andere als gewaardeerd redactielid van Tijd-Schrift. Wij misten haar positief kritische blik en sprankelende persoonlijkheid al even, maar nu voorgoed.

Gezocht: redactieleden

Onlangs heeft Tamaam Ayyash zich teruggetrokken als redactielid van Tijd-Schrift. Wij zijn haar dankbaar voor haar bijdrage de afgelopen jaren. Gelukkig heeft nieuw HVV-bestuurslid Marcel Sloot ingestemd met een plaats in de redactie. Daarmee zijn we bijna weer op volle sterkte. We zoeken nog 1 vers redactielid. Interesse? Stuur een korte mail naar info@hvv-vlaardingen.nl.

450 jaar Vlaardingse stadsbrand¹

1574 - 2 juni - 2024

Harm Jan Luth-Mulders, stadsarchivaris

Roerige tijden, 1566-1572

De opstand van de 'Zeventien Provinciën' tegen de Spaanse koning(en), die de meeste mensen kennen als 'De Tachtigjarige Oorlog', duurde van 1568 tot 1648. Als beginpunt wordt dan de Slag bij Heiligerlee van 23 mei 1568 genomen, maar we kunnen net zo goed de beeldenstorm in het najaar van 1566 als zodanig zien. Feit is dat met name het onderdrukken van het opkomende protestantisme in de Nederlanden door Filips II en het wrede bevel van de in 1567 door hem gestuurde legerleider, de hertog van Alva, zorgden voor deze turbulente episode in onze vaderlandse geschiedenis. Vele calvinisten die hun opstandigheid met veroordelingen en verbeurdverklaringen van hun goederen door Alva's rechtbank, de Raad van Beroerten, hadden moeten bekopen, organiseerden zich onder leiding van eveneens getroffen edelen als een bende vrijbuiters op zee: de (Water)geuzen.

Uitsnede van een anonieme handschriftkaart, circa 1540 (Nationaal Archief, Den Haag).

Zij bestookten de kuststrook van Holland en Zeeland, waaronder ook de Vlaardingse haringvisserij ernstig te lijden had. Alva zette daarom in augustus 1570 drie oorlogsschepen en een jacht in om de haringschepen tegen hen te beschermen. Toen de Geuzen in aantal, organisatie en kracht toenamen, liet hij in mei 1571 in allerlei steden en dorpen langs de kust ter verdediging een paar duizend Spaanse soldaten onderbrengen, in Delfshaven, Delft, 's-Gravenzande, Hodenpijl, De Lier, Maasland, Schipluiden en ook in Vlaardingen. Omdat de na de vlucht van Willem van Oranje aangestelde stadhouder Boussu bang was dat de dertien sluizen in de Maasdijk het doelwit zouden worden, had hij vooral daar schansen in stelling laten brengen, onder andere in Vlaardingen, Maaslandsluis en bij de Vijfsluizen bij Schiedam.

De eerste overwinning van de Geuzen, 1572

Hoewel de Spanjaarden dus beducht waren voor aanvallen van de opstandelingen en in februari 1572 nog eens vierduizend soldaten naar tientallen kustdorpen en -steden stuurden, kwam de beroemde inname van Den Briel op 1 april 1572 toch nog als een verrassing.

In allerijl blokkeerden de Spanjaarden de haven van Maaslandsluis en extra troepen werden vanuit Utrecht aangevoerd naar Vlaardingen en Schiedam. De Geuzen waren heer en meester aan 'de overkant', in Den Briel en op Voorne, maar in het noordelijke Maasmondgebied ging de 'bovenliggende partij' een halfjaar lang heen en weer. De Vlaardingse baljuw Pieter Vranckensz. Veenlant wist door een list – ten koste van bijna alle Vlaardingse

¹ Handvesten, passim; Spaans Benauwd, passim.

Gravure van de inname van Den Briel, 1572 (Streekarchief Voorne-Putten).

haringbuizen – de Spanjaarden aan de overkant van de Maas in de val te laten lopen, maar vooral het strategisch gelegen Delfshaven werd het strijdtoneel. De bevolking, ook de Vlaardingse, had intussen flink te lijden onder de ingekwartierde soldaten en men was maar wat blij toen in juni/juli 1572 alle Spaanse soldaten werden teruggetrokken om te helpen bij de belegering van het door Lodewijk van Nassau ingenomen Bergen in Henegouwen.

De aanloop naar de stadsbrand, 1573-1574

Een jaar na de inname van Den Briel waren de Spanjaarden weer terug in onze regio. Eind augustus 1573 waren Rotterdam, Delfshaven, Schiedam en Delft nog steeds in handen van de Geuzen, maar in Vlaardingingen, Maaslandsluis, Den Haag en andere Westlandse dorpen waren de

Spanjaarden de baas. In Schiedam lagen duizend en in Delfshaven dertienhonderd Geuzensoldaten.² In Vlaardingingen waren – op een bevolking van circa tweeduizend inwoners – maar liefst negenhonderd Spaanse soldaten gestationeerd. In de stadsrekeningen³ zien we allerlei declaraties voor ingekwartierde soldaten⁴ en soms procedeerden burgers om hun daarvoor gemaakte kosten terugbetaald te krijgen.⁵

Dat Willem van Oranje zich persoonlijk met deze strijd bemoeide en ook in onze stad of omgeving was, blijkt uit een aantal interessante betalingen, waarover we in de oudste⁶ stadsrekeningen lezen: *'Betaelt Cornelis Claesz. Nepos van verteerde kosten bij de excellentie van mijn heere de prins...'*⁷ en *'Betaelt de schuytlyuden die mijn heere de prins met zijn volck voorde op Delffhaven'*.⁸

2 Dagboek, fol. 186v.

3 Met dank aan Hjalmar Teunissen die zo vriendelijk was de stads- of thesauriersrekeningen 1573-1600 door te nemen.

4 ASV 105, fol. 5v-11v.

5 Marritge Willemsd. eist van de gearresteerde Pieter Joosten een derde deel van acht guldens en vier stuivers *'wesende t'derdepaert van verteerde kosten en(de) arbeysloen, gedaen en(de) v(er)dient an de Spaensche soldaeten die in haer eysschers huys gelegen hebben en(de) geforiert waeren tot laste van Claes Heyman, Claes Trapper en(de) Pieter Joosten, 22 september 1573 (RAV 23, fol. 430v).*

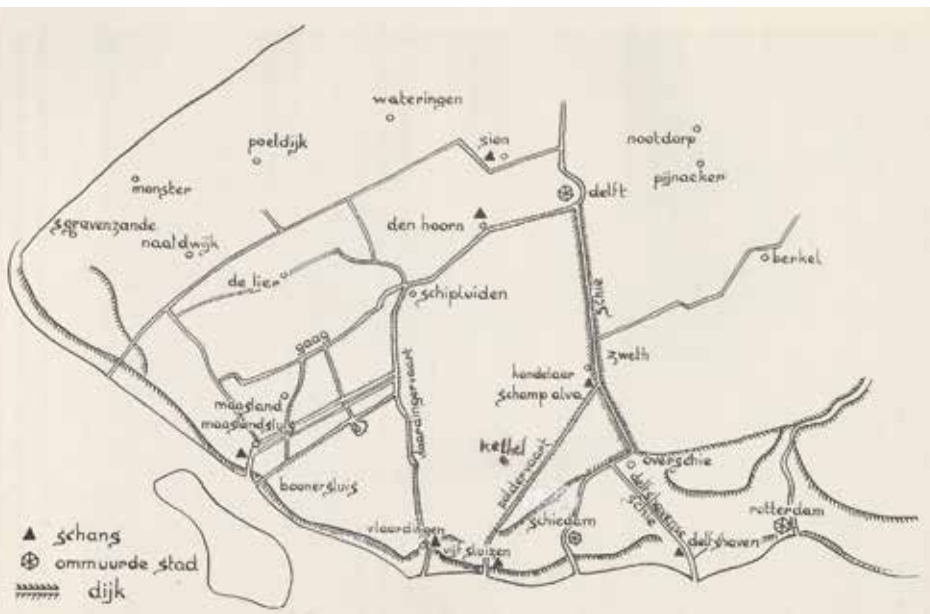
6 Omdat het oudste deel van de Vlaardingse stadsrekeningen begint in 1573, moeten we wel aannemen dat de voorgaande delen door de brand zijn vernietigd.

7 ASV 105, fol. 5v.

8 ASV 105, fol. 8v.

Schiedam-Maaslandsluis was feitelijk maandenlang de frontlinie en Vlaardingen lag daar als brandpunt precies tussenin. De reden daarvoor was de strategische ligging van Vlaardingen. In de eerste plaats was het dé oversteekplek naar het eiland van Voorne, waar de Geuzen al anderhalf jaar oppermachtig waren. In de tweede plaats moest de naast de belangrijke Vlaardingse sluis opgeworpen schans ten koste van alles verdedigd worden en ten slotte was het ook de plek waar de Spaanse tarwe- en roggevoorraden lagen opgeslagen. De door de langdurige oorlogsellende getroffen Vlaardingers moesten het – met al dat graan vlakbij – met haverbrood en water stellen.⁹

Eenvoudig overzichtskaartje van het strijdgebied, de driehoek Maaslandsluis-Delft-Rotterdam.¹⁰

De Maasdelta bleef het toneel van een heen en weer golvend strijdgewoel, waarbij de Spanjaarden in december 1573 Overschie aanvielen en de Geuzen daar en ook in Reimerswaal de kerk en andere gebouwen in brand sta-

ken, zodat de aanvallers zich er niet in konden verschansen. Tegelijk vierden ze hun wraakzucht bot op alles wat rooms-katholiek was en zo kwam ook de in Vlaardingen geboren Schiedamse priester Gerard Jacobsz. bijgenaamd Ketelanus, wreed aan zijn einde. Dat strategisch platbranden van belangrijke gebouwen was dus schering en inslag en zo werd bijvoorbeeld in maart 1574 ook het dorpje Pijnacker daar de dupe van.

Rond die tijd werden de bewoners van onze contreien opnieuw 'gered' door het feit dat de soldaten elders nodig waren, want weer vertrokken de Spanjaarden naar de zuidelijke Nederlanden om daar tegen de Nassaus te vechten. En zo zagen de Geuzen hun kans schoon om Vlaardingen en Maaslandsluis in het voorjaar van 1574 weer binnen te trekken, hoewel de arme inwoners daar niets

mee opschoten. De Vlaardingse koster werd door het rapaille opgehangen¹¹ en de Engelse soldaten die de plaats van de Spanjaarden hadden ingenomen, kostten het stadsbestuur en de inwoners natuurlijk even goed veel geld.

De Geuzen verwachtten de Spanjaarden op enig moment uiteraard weer terug. In de maanden maart, april en mei sloegen ze daarom munitie en voorraden in, werden overal molens (geschikte uitkijktorens) onbruikbaar gemaakt, werd de kapel van Den Hoorn verwoest en de kerk van Nootdorp afgebrand. Inderdaad waren de Spanjaarden onder leiding van de nieuwe landvoogd Requesens in mei

1574 al weer terug in Holland om Leiden voor de tweede keer te belegeren en aan het eind van die maand werden de ruim duizend Geuzen in Maaslandsluis door negen Spaanse compagnieën aangevallen. Op 31 mei wisten ze

⁹ Dagboek, fol. 186v.

¹⁰ Spaans Benauwd, p. 13.

¹¹ Dagboek, fol. 197v.

bij een uitval tweehonderd van de zestienhonderdvijftig man die Vlaardingens verdedigden, te doden. Het zag er weer slecht uit voor Vlaardingens. Willem van Oranje gaf de Geuzen opdracht om Vlaardingens op te geven, wat ze op 1 juni 's morgensvroeg deden. Maar nog dezelfde dag gingen ze na een nieuw bevel terug naar de schans van Vlaardingens waar ze een aantal Spanjaarden doodden of gevangennamen.

De brand van 2 juni 1574

De volgende dag maakten de Geuzen niet alleen de schans die ze achterlieten onklaar, maar ook de rest van de stad ging op deze 'kwade dag' – 2 juni 1574 – in vlammen op. Zo ging het steeds overal om te voorkomen dat de vijand een nieuwe uitvalsbasis kreeg. Het hele leger trok zich daarna terug bij de schans op de Vijfsluizen en Schiedam begon met het verder versterken van de stadsverdedigingswerken.

Uitsnede van een handschriftkaart van Schiedam door Jacob van Deventer, circa 1562 (Nationaal Archief, Den Haag).¹²

¹² Met dank aan Gemeentearchief Schiedam.

¹³ Handvesten, p. LIX.

¹⁴ Handvesten, p. 138 en 139.

¹⁵ Handvesten, p. LIX-LXI.

Er is echter één bron die nog een ander licht op de zaak doet schijnen en dat is het bijna tweehonderd jaar later uitgegeven boek 'Handvesten, octroyen, privilegien en regten, etc.', waarvan het grootste gedeelte van de tekst overigens al in 1742 klaar was.

Daarin wordt, verwijzend naar Pieter Bor (Nederlantsche Oorloghen, 1621) en P.C. Hooft (Nederlandsche Historiën, 1642) en naar een – ons verder onbekend – gedicht, het volgende uit de doeken gedaan. Na ruim vier maanden relatieve rust kregen de Vlaardingens op de laatste meidag van 1574 het idee dat ze genadeloos in de val zaten en zij vluchtten opnieuw richting Schiedam, dat beter beschermd was, maar ze kwamen van een koude kermis thuis. Aangekomen in onze buurstad '*berooftde het Schiedamsche krijgsvolk dezelve gestadig en overlaadde hen met slagen*'. Zij '*vielen in handen van dezen onbarmhertige hoop, die hen alles met geweld ontnam en nog daarenboven deerlijk afroste*',¹³ waarop de Vlaardingens verder vluchtten richting Voorne-Putten, dat nog wel in handen van de Geuzen was. Omdat Vlaardingens nu volledig onbevolkt achtergelaten was en men vreesde dat de Spanjaarden de boel zouden leegroven en weer bezetten, lezen we dan verder: '*Dit verdroot het Schiedamsche krijgsvolk, 'twelck steeds op buit loerde*' en zo toog men naar Vlaardingens onder het mom van de tactiek van de verschroeide aarde. Een bende rabauwen, onder aanvoering van de Schiedammer Benjamin de snijer en een niet bij naam genoemde wever, ging op woensdag 2 juni 1574 mee en '*dit volck sloeg huis aan huis open, plunderde alles uit en stak daarna de geheele stad in den brand*'.¹⁴ De schrijver van de 'Handvesten', Martinus van Nievelt (1710-1794), stelt op grond van dit alles dat de burgemeesters van Vlaardingens, toen ze in 1592 bij de Staten van Holland om geld moesten bedelen voor de herbouw van de kerk, niet durfden tegenspreken dat de stad om strategische redenen in brand was gestoken.¹⁵ Toch lijkt het erop dat iedereen daarvan wel overtuigd was, want ook decennia later, op

Fantasie-pentekening van de Vlaardingse stadsbrand op 2 juni 1574 door Octave DeConinck, circa 1965 (Stadsarchief Vlaardingen).

24 februari 1619, legden twee bejaarde stadsbestuurders daar een heldere verklaring over af. Om duidelijk te maken dat er in Vlaardingen al heel lang brouwerijen waren, wezen zij erop dat de grote stadsbrand van 2 juni 1574 'tot preservatie van 't gemeene beste' (dus vanwege het algemeen belang) was uitgevoerd, waarbij ook alle brouwerijen waren vernietigd.¹⁶

Alles overziend lijkt het erop dat het allebei waar is. Vlaardingen werd net als vele andere dorpen en steden aan het vuur prijsgegeven, volgens de niets en niemand ontziende tactiek van de verschroeiende aarde, maar tegelijk was er zo'n wetteloze oorlogssituatie dat iedereen – soldaat, mouter, vrijbouter, meeloper – pakte wat er te pakken viel. Het was daarom dat Willem van Oranje in naam van

Filips II op 18 oktober 1574 in scherpe bewoordingen verbood '...eenige kerken, huizen, woningen of andere gebouwen, binnen of buiten de vlekken en dorpen van Holland, buiten zijnen wille te vernielen, te verbranden of het ijzerwerk en andere bouwstoffen van dien te rooven en te vervoeren.'¹⁷

Brandgrens

Dankzij de plattegrond van Jacob van Deventer uit circa 1562, weten we welk deel van het huidige Vlaardingen bebouwd was en dus ook welke straten destijds ten prooi zijn gevallen aan de vlammen. Het gaat dan om (in hedendaagse benaming)

de Biersloot, Brede Havenstraat, Broekweg, Dayer, Hoogstraat, Kerksteeg, Kortedijk, Markt, Peperstraat, Maassluisdijk, Schoolstraat, Smalle Havenstraat, Vleersteeg en Waalstraat.

Behalve de kerk en het stadhuis aan de Omring van de kerk en waarschijnlijk een deel van het kloostercomplex aan de Waalstraat, was de gehele bebouwing van hout, met daken van stro. We mogen daarom wel aannemen dat daar bijna niets van overbleef. Ook de in 1407 al vermelde¹⁸ standerdmolen aan het eind van de Kortedijk moet hetzelfde lot hebben ondergaan als de meeste molens in onze regio. Pas een jaar of tien na de brand bouwden twee Vlamingen er weer een nieuwe molen, die zij op 5 januari 1585 aan het stadsbestuur verkochten¹⁹, dat hiervoor wel een lening moest afsluiten.²⁰ Deze molen zou in 1688 afgebroken worden.²¹

16 RAV 150, fol. 1.

17 Handvesten, p. LX.

18 Handvesten, p. 35 en XLIX.

19 ASV 1, fol. 168.

20 ASV 1, fol. 171.

21 ASV 55, fol. 45v. (De opvolger van deze in 1688 gebouwde molen stond er precies honderd jaar en daarna zou in 1790 de huidige molen worden gebouwd, die overigens pas in 1957 officieel de naam 'Aeolus' zou krijgen.)

Handschriftkaart van Vlaardingen door Jacob van Deventer, circa 1562 (Bibliotheca Nacional, Madrid) en een schematische projectie daarvan op de huidige plattegrond van Vlaardingen (RCE.webpublisher.nl).

'Erff ende steen'

Het oudste register van transporten van onroerende goederen en hypotheeken, dat op 30 november 1569 begint, moet op de vlucht zijn meegenomen.²² Op 23 mei 1574 (ruim een week voor de grote brand) werd daarin nog het transport en de hypotheek van een huis, schuur en erf aan de Dubbeldestraat²³ genoteerd. De volgende akte dateert van 18 september 1574 (ruim drie maanden na de brand) toen Maritge Sijmonsd., wed. Jan Jacobsz. 'een seecker erff leggen(de) op den Corten Dijck'... 'bij 't Spuywaeter', verkocht aan Maerten Crijnsz. Voijs. Dan blijft het geruime tijd stil omdat er gewoonweg niets te verkopen viel. Omdat al het grondbezit van de Heilige Geestmeesters onder water stond en hun huizenbezit verbrand was, hadden zij geen inkomsten meer om de wezen, armen en bejaarden te onderhouden.²⁴ Daarom stonden de bestuur-

ders van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht hen op 1 januari 1576 toe om van de in de rentebrieven gemaakte afspraken af te wijken.²⁵ Een paar dagen later, op 4 januari 1576, verklaarde ene Grietge Leendertsd. 200 gulden schuldig te zijn aan de curator van de boedel van Claes Cornelisz. en IJsbrant IJsbrantsz., zijnde de hypotheek van het door haar gekochte 'erff ende steen daerop leggen(de)' en als onderpand wordt dan genoteerd 'het huys datter alsnu up getimmert es ofte alsnoch naemaels up getimmert sall werden'. En zo volgen er daarna nog heel wat transporten van 'erff ende steen daerop leggende'.²⁶ Dat het stadsbestuur alles goed liet administreren, blijkt wel uit de stadsrekening van 1582: 'Noch betaelt vier stuuvers die verteert zijn bij de booden in 't opschrijven van de verbrande erven'.²⁷ De laatste keer dat er over zo'n 'erf met steen' wordt gesproken, is in 1594 in de Pepersteeg.²⁸

22 Ook de oudste civiele rol/het dingboek van schepenen (1538-1585) is gelukkig aan de vlammen ontrukkt. Op 27 april 1574 hadden de schepenen in het oude stadhuis nog rechtdag gehouden en daar aantekening van gedaan (RAV 23, fol. 430).

23 Hoogstraat.

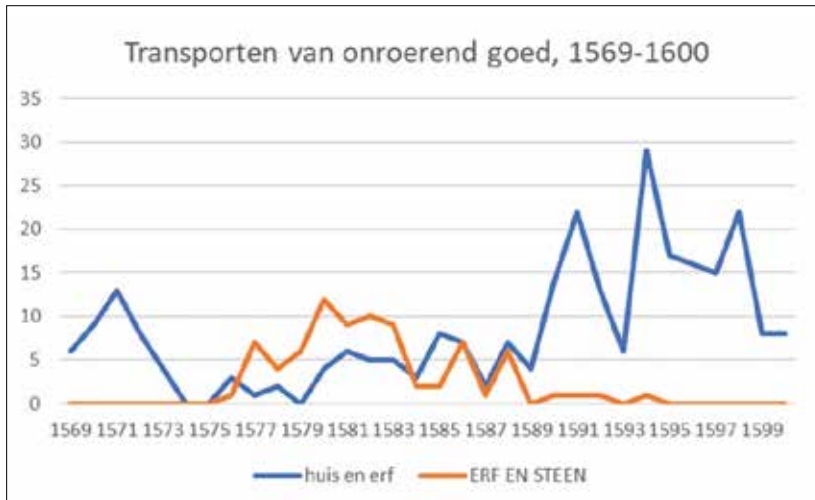
24 '...dat de meeste landen ende gueden van (de) Heyligen Geest onder waeter leggen en(de) veel huysen daer de renten en(de) custingen op spreekende, sij(n) verbrant en(de) verdestruert, doordien de dienaers van(de) selven Heiligen Geest geen ofte immers zeer weynich ontfanck hebben, om(m)e seeckere jonge armen weeskinderen en(de) oick seeckere oude crancken menschen van (de) armen van Vlaerdingen te onderhouden.'

25 RAV 92, fol. 162v.

26 RAV 92, fol. 162v t/m RAV 93, fol. 76.

27 ASV 105, fol. 61.

28 RAV 93, fol. 76.29 RAV 92, fol. 163.

Dat er her en der toch nog wat is blijven staan, blijkt uit de verkoop op 27 maart 1576 van een huis en erf aan de Waalstraat, *'twelcke eertijts geweest is het patershuysing van 't susteren convent'* (het al in 1557 door de grauwe zusters verlaten Ceciliaklooster).²⁹ Tien jaar later zien we dat van dat kloostercomplex na de brand nog *'een erffken'* resteerde, dat de stad voor twee pond per jaar verhuurde.³⁰

Hulp om de *'bedructe herten te verlichten'*

Om de Spanjaarden te verjagen, had Willem van Oranje op 3 augustus 1574 de dijken langs de Maas en de Schie laten doorsteken waardoor grote delen van Schieland en Delfland onder water kwamen te staan. Via dat water wisten Geuzen en huurlingen met platbodems vanaf Rotterdam bij Leiden te komen, waarop de Spanjaarden op 3 oktober 1574 hun belegering opgaven en Leiden was ontzet. Doordat de omliggende landerijen onder water stonden, hadden Vlaardingen en alle andere steden en dorpen in deze contreien het nog extra te verduren, omdat er niet gezaaid of geoogst kon worden. De plattelandsbewoners van Vlaardinger-Ambacht kregen in 1580

inwoners, weten we enigszins hoe het hen in deze misereabele tijd verging.

Zo kregen zij in 1575 vrijstelling van het betalen van de belasting op vee: *'...omme ontslagen te moogen zijn van den impost van de hoornbeesten geduyrende den tijdt sijlyuden in den lande van Voorne ende Putten hen hebben moeten onthouden'*.³² En in 1577 klaagde het stadsbestuur zijn nood bij landsheer Filips II: *'dat hoewel dezelve stede geduyrende dese troublen gantsch ende geheel mitte kerke, stedehuys ende andere huysen verbrandt, gedestruert ende vernielt es geweest tot enorme en onverdrachelicke schade ende verdriet van supplianten ende inwoonderen aldaer, deselve supplianten nochtans de voorschreve stede weder gaerne zouden opbouwen overmits die bequaem op den water van de Maze gelegen es, omme mittertijde weder te brengen in goede policie indien zijlyuden daertoe mochten genyeten eenige assistentie, voordelende vrijdommen naer inhoudt heur supplicatie, biddende omme behoirlicke brieven van octroye henlyuden daervan verleent te worden...'*

Namens Filips verleende de teruggekeerde stadhouder Willem van Oranje hen daarop toestemming om accijns

van het Hoogheemraadschap van Delfland vanwege *'armoede, vervallende desolaetheit van de schamele inlanders'* gedaan dat de kosten van het herstel van de doorgestoken dijken eerlijk verdeeld zouden worden over de omwonenden van alle dertien Delflandse sluisen, *'om hun bedructe herten te verlichten'*.³¹

'Opgebout ende gepeupleert'

Dankzij dit verzoekschrift en diverse andere smeekbedes van de uit Voorne-Putten en van elders naar Vlaardingen teruggekeerde berooide

²⁹ RAV 92, fol. 163.

³⁰ Handvesten, p. 152.

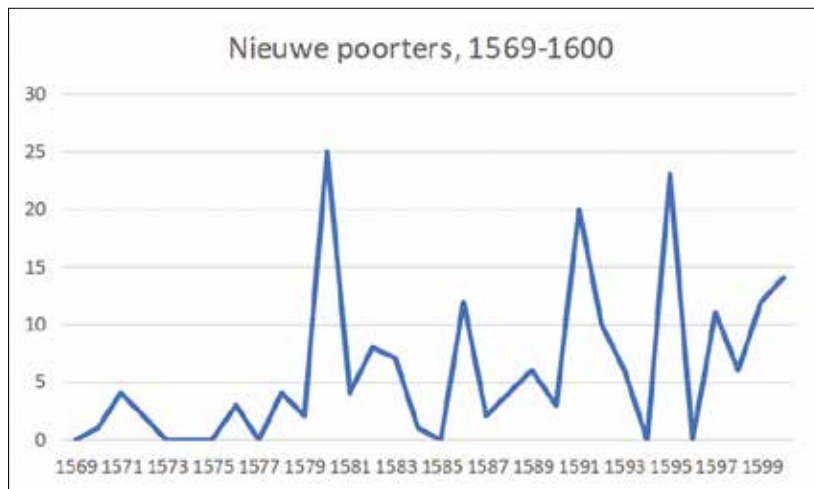
³¹ Ook de Maasdijk ten oosten en westen van Vlaardingen was *'zeedert deese tijden van trouble ende oorlooge door ruyters en oorlochgetuych gemineert, gesmalt, affgesteecken ende gelaecht'* (OAVA 83).

te heffen op bier, wijn en andere koopwaren. Bovendien kreeg iedereen vijf jaar uitstel op de afbetaling van lopende leningen en drie jaar op de aflossing van hypotheek. Voorwaarde was wel dat de eigenaren van de afgebrande woningen die binnen drie jaar herbouwd moesten hebben. Het doel van alle maatregelen was *'dat onse stede Vlaeringe te eer mach werden opgebout ende wederomme gepeupleert (bevolkt)'*.³³ Het opbouwen werd manmoedig ter hand genomen, zoals we zagen en dat 'peupleren' kwam ook op gang. Niet alleen kwamen veel gevluchte Vlaardingers terug, ook nieuwkomers

legden de poortereed af³⁴, wat te zien is in het overzichtje 'Nieuwe poorters'.

Op 27 januari 1555 waren er 261 poorters,³⁵ wat een berekend inwonertal van circa tweeduizend doet veronderstellen³⁶. Het zou nog geruime tijd duren voordat Vlaardingen weer op dat niveau was.

Hoe beroerd de vlag er qua financiën bijhing en hoe moeizaam Vlaardingen overeind krabbelde, blijkt ook uit de saldi van de stadsjaarrekeningen, die ondanks een aantal ontbrekende jaren in het bijgaande overzichtje konden worden gereconstrueerd.³⁷

Van ruïnes naar nieuwe stad

Behalve de woningen moesten natuurlijk ook de belangrijkste openbare gebouwen weer herbouwd worden. Uit de stadsrekeningen blijkt dat de Waag³⁸ en de Visbank³⁹ in 1577 weer zijn opgebouwd.⁴⁰ Een deel van de ruïne van de kerk werd in 1579 gebruikt om sympathisanten van de Spaanse koning – de zogenoemde malcontenten – op te sluiten⁴¹ en begin 1581 kreeg baljuw Dirck Simonsz. Latenburch bij het Hof van Holland

32 Handvesten, p. 409.

33 Handvesten, p. 138.

34 ASV 60, p. 58-99.

35 ASV 60, p. 5-53.

36 Inwonersaantallen.

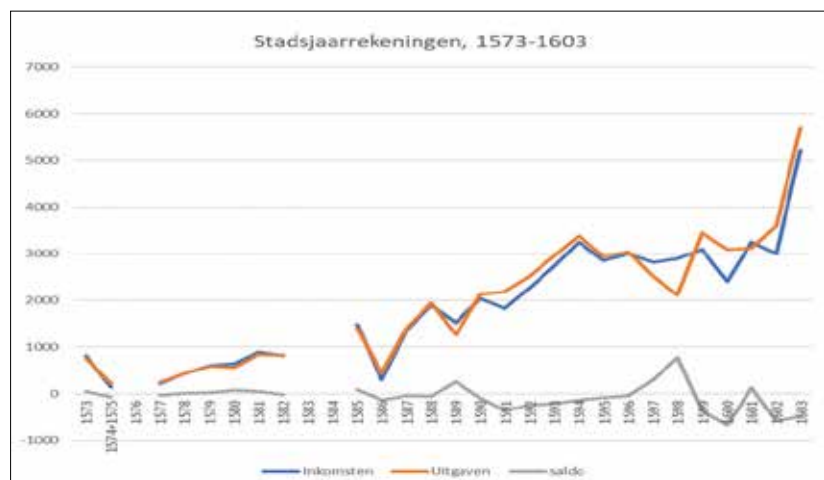
37 ASV 105 en 106.

38 *'Noch betaelt van 't maecken van de nyeuwe wach metten aenclaven van dien'* (ASV 105, fol. 19v).

39 *'Noch betaelt van (de) nyeuwe visbanck en(de) van (de) deel te brengen van (de) stijlen daeronder gestelt ende van spijkereen ende maecken'* (ASV 105, fol. 24).

40 De huidige Visbank dateert van 1778.

41 *'Betaelt van vier en(de) licht in de kerck in 't waecken van (de) malle contenten'* (ASV 105-40).

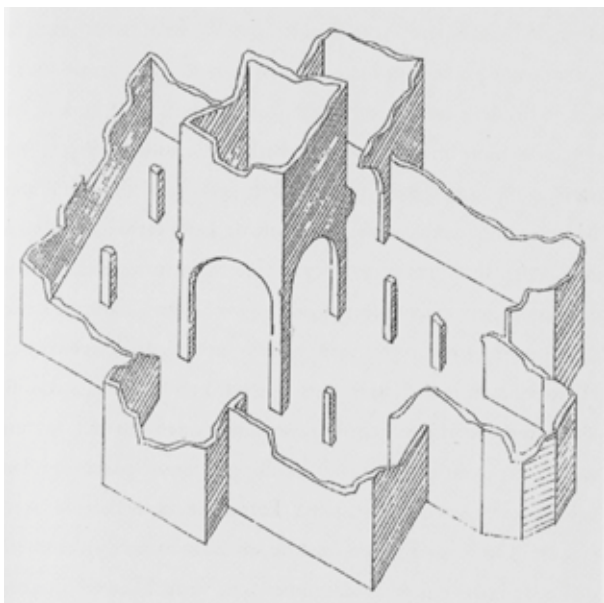

gedaan dat er opdracht werd gegeven om het stadhuis met de gevangenis weer op te bouwen⁴². In de rekeningen van 1581 en 1582 staan vele betalingen genoteerd aan materialen en arbeidsloon voor de herbouw van het stadhuis (niet het huidige van 1650), waarbij vooral het koperen sloopje op het torentje in het oog springt.⁴³ Door gebrek aan geld bleef het echter veelal bij lapwerk en kwam het pas tientallen jaren later tot deugdelijke herbouw.

Kerktoeren 'onvoorsiens omme te vallen'...

Op 11 juli 1592 legde het stadsbestuur dringend aan de Staten van Holland voor *'dat in de afbrandinge der voorszeyde stede, geschiet tot afbreck van den viant ende preservatie van de naastgelegen steden, binnen den jare MDLXXIV (1574) in 't aanbegin van der oorloge, van't oorlochsvolck deser landen de kerke mit den thoorn aldaar mede afgebrant is, soodat daarvan niet is blijven staan dan alleenlick het steen-*

Reconstructietekening van de overblijfselen van de kerk na de brand, door Joop van Dorp, 2005.⁴⁵

werck van denzelven thoorn, hetwelck een zijde begint te kiesien ende geschapen is onvoorsiens omme te vallen, deur de balcken van binnen daeruyt verbrant ende het ijserwerk bij den soldaten als doen uytgerooft ende gehaalt is geweest, tenzij daerinne met goede reparatie ende het opmaecken van de cappe, balcken ende ander houtwerk van binnen mit behoorlijk ijserwerck weder in tijts voorsien worde'.⁴⁴ De reparatie van kerk en toren werd – nog afgezien van nieuwe klokken – begroot op drieduizend gulden.

Herbouwd van bierbelasting

Eigenlijk kun je wel stellen dat de Grote Kerk gebouwd is op bier... Herstel van de kerk was hoognodig. Niet alleen voor de kerkdiensten, maar de vissers gebruikten de toren ook om de haven in te kunnen navigeren. Vlaardingen kreeg in 1592 van de Staten zeshonderd gulden én het recht om op elke verkochte ton bier acht stuivers belasting te heffen om de kerk weer op te bouwen. Die toestemming om bierbelasting te heffen ten behoeve van de kerkbouw werd steeds verlengd, uiteindelijk tot ver in de achttiende eeuw. Pas nadat de gerepareerde toren toen alsnog dreigde om te vallen, werd deze gesloopt en herbouwd en werd de kerk vergroot tot het gebouw dat we sinds 1745/1746 kennen.

Electieboek

Interessant is dat Johan Dwinglo, die van 1613-1619 en 1622-1647 secretaris van Vlaardingen was, ruim vijftig jaar na de brand daar uitgebreid op terugkwam. Op 27 december 1635 bood hij aan zijn opdrachtgevers, de ambachtsheer en het stadsbestuur, een fraai boek aan. Het oude electieboek – waarin aantekening werd gehouden van de aanstelling van alle lokale hoogwaardigheidsbekleders – was ook bij de stadsbrand verloren gegaan. Met enorme inspanningen had hij onder andere uit papieren van zijn vader (ook als stadssecretaris zijn voorganger) de

42 *'Dat men de gevanckenisse die mettet afbranden van het stadthuys gans vernielt es, wederom soudens opmaecken'* (Handvesten, p. 143).

43 *'Noch betaelt Jacop de slootmaecker van het cooperen sloopje op het steedehuys toornken mettet ijserwerck daer 't op staet'* (ASV 105, fol. 61).

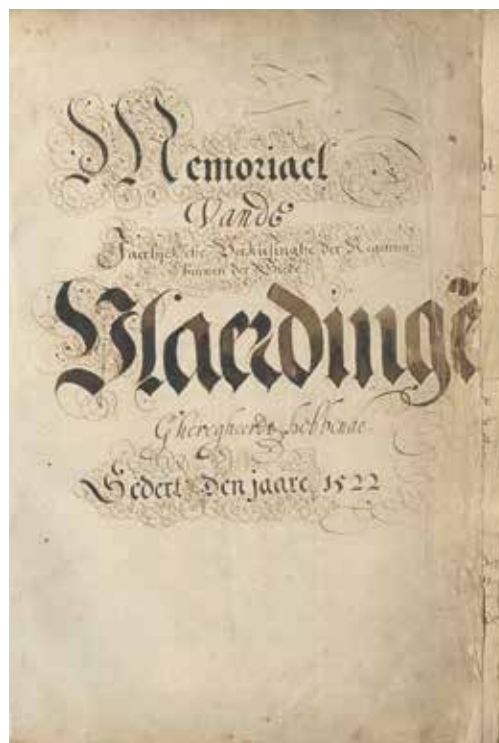
44 Handvesten, p. 162.

45 Grote Kerk, p. 67.

Ingekleurde gravure van de Omring van de kerk door J.C. Philips, 1747, naar de aquarel van Cornelis Pronk, met de na 169 jaar nog steeds gehavende kerk, 1743. Vlak hierna zou de kerk vergroot en de toren gesloopt en herbouwd worden (Stadsarchief Vlaardingen).

periode 1522-1574 gereconstrueerd en op schrift gesteld. Voorin dat boek lichtte hij dit als volgt toe: *'Naerdat ick bevonde hadde dat door den ongelucken van den brandt dese stede overgecomen, ende voornamentlijcken met degene in den beginne van de oirlogen in de jare 1574 geschiedt (daerdoor dese stede soo totaliter werde vernielt dat noch kerck, noch raethuys ofte andere gebouwen werden verschoont) mede verbrandt ofte immers vermist werden de aenteickeninge gehouden van de jaerlijxe verkiesinge der magistraten, vroetschappen ende andere raedtspersonen dewelcke voor die tijdt in bedieninge binnen deser stede sijn geweest, soo heb ick niet connen naerlaten, soo uyt oude stucken, boucken, brieven ende instrumenten bij mijn vader ende sijne predecesseurs door langen tijdt versamelt, in ordere te stellen d'officieren, magistraten, vroetschappen, secretarissen, weesmeesteren, kerckmeesteren ende gasthuysmeesteren die binnen deser stede sedert den jare 1522 tot desen jaren 1635 incluyt, jaerlijcx sijn verkoren ende sulcks de voorn(oem)de ampten wettelicken hebben bedient voor sooveel ick daervan in waerheyt ende seeckerlijcken heb connen becomen, met die hope dat naer desen uyt oude stucken noch gevonden ende vervult sullen werden degene die in de eerste jaren ontbreecken'.⁴⁶*

Fraai gekalligrafeerde titelpagina van het door Johan Dwinglo gereconstrueerde electieboek, 1635 (Stadsarchief Vlaardingen).

⁴⁶ ASV 46, voorin.

Dankzij dit werk kennen we, ondanks de brand, nu toch de namen van de meeste mannen die sinds 1522 de belangrijkste ambten in de stad Vlaardingen hebben vervuld.

Begraven schat

Nog een allerlaatste echo van de stadsbrand werd gehoord op 5 augustus 1913. Op die dag werd bij het afbreken van een oud huis aan de Vleersteeg een houten kistje met 93 oude zilveren munten gevonden die dateren van 1470-1572.⁴⁷ Uit dat laatste jaartal blijkt zonneklaar dat ze vanwege de onzekere tijd van oorlog vlak voor de stadsbrand door de eigenaar zijn begraven. Klaarblijkelijk is deze daarna nooit meer in de gelegenheid geweest om ze op te graven, zodat ze daar 340 jaar lang hebben gelegen. Ze worden nu zorgvuldig bewaard in het Vlaardingse archeologisch en bouwhistorisch depot.

Geraadpleegde publicaties en archiefbronnen⁴⁸

Stadsarchief Vlaardingen

- **Handvesten**, octroyen, privilegien en regten, etc., door M. van Nievelt, 1772.
- **Spaans benauwd**. Strijdende Geuzen en Spanjaarden in het Maasmondgebied 1568-1575, door Albert Brouwer en Ingena Vellekoop, 1984.
- De Vlaardingse muntvondst van 1913, door Matthijs A. Struijs. In: De **Beeldenaar**. Tweemaandelijks tijdschrift voor Numismatiek en penningkunst, jrg. 23, nr. 2, p. 50-62, 1999.
- De **Grote Kerk** te Vlaardingen. Geschiedenis van een monument, onder redactie van Klaas Kornaat en Harm Jan Luth, 2005.
- **Inwonersaantallen** Vlaardingen, 1450-2022, door Harm Jan Luth-Mulders, 2022.

- Archief Stad Vlaardingen, 1482-1811. **ASV**
- Archief Ambachtsbestuur Vlaardinger-Ambacht, 1573-1813. **OAVA**
- Rechterlijk Archief Vlaardingen, 1538-1811. **RAV**

Radboud Universiteit Nijmegen

- **Dagboek** van broeder Wouter Jacobsz., 1572-1579, handschriftnr. 228.

Drie van de in 1913 teruggevonden zilveren munten: een doorboorde Oostfriesse stuurver uit 1507, een Karel V-stuurver uit circa 1540 en een Brabantse Philipsdaalder uit 1567 (Gemeente Vlaardingen, foto Peter Versluis).

47 Beeldenaar.

48 In vet de citatie in de voetnoten.

Ledenactiviteiten

We kunnen weer terugkijken op een lezingenseizoen vol afwisseling, en vooruitkijken naar het seizoen 2024-2025, dat vol zit met een verscheidenheid aan lezingen. Aangezien er contacten zijn met diverse zusterorganisaties zowel in Vlaardingen als in de regio is het programma dat de lezingencommissie heeft samengesteld een voorlopig schema.

Op **22 oktober 2024** vertelt oud-Vlaardinger Siebe Idzinga een verhaal over zijn familie. Wie was goed of fout in de oorlog? Hoe kijken we daar nu op terug? Samengevat: een autobiografisch verhaal dat tot nadenken aanzet.

Locatie: Bibliotheek de Plataan - Waalstraat 100

Op **26 november 2024** gaat Jan Bot vertellen over de geschiedenis van Coöperatie "de Voorloper" in Vlaardingen. De locatie is nog niet bekend

Op **21 januari 2025** verteld Cora Laan over Agneta van Reewijk en de rol van vrouwen in de Vlaardingse geschiedenis.

Locatie: SC Honkbal Holy – Zwaluwenlaan 480

25 februari 2025 wordt een bijzondere avond. Voor het eerst is er een gecombineerde lezing van de Historische Vereniging Vlaardingen en de archeologische Vereniging Helinium. Spreker wordt Jurrien Moree die iets gaat vertellen over de Canon van Vlaardingen. Voorafgaand aan de lezing is er voor de leden van de Historische Vereniging Vlaardingen de mogelijkheid om het depot van Helinium te bezichtigen. Dit is om 19.00 uur.

Locatie: Depot Helinium, ingang Bibliotheek de Plataan (tweede verdieping) - Waalstraat 100

De Coöp aan de Floris de Vijfdelaan.

Foto collectie Ernst Lohmann.

Op **25 maart 2025** is de Algemene Ledenvergadering van de Historische Vereniging Vlaardingen. Na de Algemene Ledenvergadering nemen ook deze keer Tineke v/d Hoek en Ernst Lohmann u mee op een rondje door Vlaardingen. De ledenvergadering is alleen voor leden. Na de pauze mogen niet-leden aanwezig zijn
Locatie is Bethelkerk - Burgemeester Verkadesingel 26

Op **22 april 2025** zal Hjalmar Theunissen, medewerker van het Stadsarchief, een verhaal vertellen over historisch Vlaardingen. Het precieze onderwerp is nog niet bekend
Locatie is Pax Christikerk, Reigerlaan 51

De lezingen zijn altijd op dinsdag en beginnen om 20.00. Toegang is gratis.

De Commissie Ledenactiviteiten verzorgt de lezingen en wordt gevormd door Els van Dijk, Han van Elk, Tineke van der Hoek en Ernst Lohmann

Het Peperstraatje

Arie Romein

Iets meer dan 70 meter lang, nauwelijks drie meter breed. De Peperstraat. Midden in de stad. Oud is dit straatje. Al honderden jaren wonen er mensen in kleine woningen. Ik ben er geboren, boven de bakkerswinkel van mijn ouders, in een andere tijd dan nu. Het heette altijd de Pepersteeg, maar de winkeliers in het straatje vroegen aan het gemeentebestuur van Vlaardingen of dat steegje "straat" mocht heten. Dat gaf het toch wat meer standing.

Winkeliers? Ja wat dacht u! Er waren toen veel meer winkels dan nu. Nee: geen supermarkt of zoiets, véél eenvoudiger.

Het straatje liep wat af, van de Hoogstraat naar het Franse Pad. Daarom woonde je bovenaan de straat of onderaan. In het eerste huisje onderaan woonde opoe, mijn overgrootmoeder, te herkennen aan haar witte gehaakte mutsje. Ze was honderd jaar toen ze uit haar huisje naar het Diaconiehuis verhuisde.

Tegenover haar, op de hoek, had je een slager. Op de andere hoek een kapper. Verder kende het straatje een schoenlapper, een sigarenzaakje, een schoenenzaak en een slijterij. De slijter was in de stad bekend om zijn lijkuren, die hij fleurige namen had gegeven: Juffertje in 't rood en Juffertje in 't groen. Hij was de enige in het straatje met een telefoon. Ja, hij was een vooruitstrevende zakenman, die slijter.

Onze bakkerij had ook specialiteiten. Mijn grootvader had die bedacht toen hij, kort na de eeuwwisseling in 1904, zijn zaak begon. Grote krakelingen: tien voor een dubbeltje. Dikke, zachte speculaas. Zeekaak voor de haringvissers. En niet te vergeten zijn roomboterkoekjes, die hij Willementjes noemde. De meeste van onze klanten

waren hervormd. De gereformeerden hadden hun eigen bakker en de roomsen ook. Zo ging dat toen...

Behalve 's nachts was het in het straatje meestal druk. Het was voor voetgangers de kortste route tussen het centrum en het westen van de stad. Dat maakte de straat levendig: altijd volk. Zeker op zaterdagavond, dan liepen de mensen tot in de nacht in het stille, gele licht van de antieke lantaarn naar huis. Hun stemmen klaterden luid omhoog langs de gevels van straat. Menigeen had een van de vele café's in het centrum van de stad bezocht.

Alleen op zondagochtend was het stil. Meer dan één deur ging echter wel open, want in het straatje woonden toen nogal wat kerkgangers. De zware klokken van de Grote Kerk beierden hen het bed uit. Die kerk was vlakbij en de slager repte zich erheen, om zijn ambt als ouderling in de hervormde kerk te vervullen. De schoenenverkoper zette zijn donkere gleufhoed op en wandelde naar het kerkje van de oudgereformeerden. Zijn roomse huishoudster ging naar de mis. De schoenlapper en zijn gezin prefererden de nabijgelegen gereformeerde kerk. Onze overburen gingen niet. Dat waren "socialen", zoals mijn moeder zei.

Ons huis was het hoogste van de straat. Boven was mijn slaapkamertje. Als je daar uit het raam keek kon je bij helder weer tot ver buiten de stad kijken. Het was de tijd vóór de flatbouw, die de stad zou veranderen en het uitzicht belemmeren.

Achter de woningen aan onze kant van de straat was een steegje dat de naam Rechtesteeg droeg. Daar lagen ook de tuinen en schuurtjes van de bewoners. Vanuit onze woonkamer, boven de winkel, keek je aan tegen de hoge achtergevel van café Tivoli, dat aan de Markt stond. Daarheen liep de Krommesteeg.

De mensen van het straatje waren heel verschillend, zoals in alle straten van iedere stad. Ze hielden ervan om nieuwtjes uit te wisselen, hun verontwaardiging, geintjes of zorgen te delen. Ze hoorden bij elkaar, de bewoners, samen zorgden ze ervoor dat het straatje schoon bleef.

Stilzwijgend werd van hen verwacht dat ze het deel voor hun huis zo nu en dan schoon zouden schrobben. Wanneer iemand dat deed, vloeide het vuile sopwater van bovenaan naar beneden, waar het in een put verdween. Maar dat moest je wel met je bezem naar onderaan vegen, wie dat naliet kon een boze buur aan de deur verwachten.

De burens konden ook over elkaar roddelen. Over de was van die vrouw van nummer zoveel, die bepaald niet helder was. Over de nieuwe jurk van mevrouw zo en zo, die er werkelijk bespottelijk mee uitzag. Over die enge man, je weet wel wie, die zijn vrouw achter haar rug om bedroog. Wanneer het gesneeuwd had haalde mijn vader het sleetje van zolder. Op onze buik gleden we van boven naar beneden over de spekgladde klinkers. Totdat er zand gestrooid werd, dan was het uit met de pret.

De oorlog van 1940-1945 ging ook aan de Peperstraat niet voorbij. Op 10 mei 1940 werden we wakker van ronkende geluiden van vliegtuigen. Nu en dan hoorden we de inslag van bommen. Ze luidden de Duitse bezetting in, die vijf jaar zou duren en het leven totaal veranderde. Wie verzet bood werd gearresteerd. De gevolgen werden steeds meer voelbaar. In onze buurt woonde een joods echtpaar. Ineens waren die weg. Zomaar. Niemand wist waarheen. Weggevoerd? Gevlucht? Nooit meer iets van gehoord...

Levensmiddelen gingen op de bon, veel producten werden schaars. Vaak was er luchalarm, dan moest je dekking zoeken in je eigen kelder of in een schuilkelder, tot de sirene het signaal "veilig" deed horen. Tijdens de oorlog werd café Tivoli druk bezocht door Duitse militairen, vaak tot in de nachtelijke uren. Altijd speelde er een band, die de schlagers van de dag lieten horen. In de bakkerswinkel brachten de mensen zakjes meel, om brood van te bakken. Ergens op de kop getikt, dikwijls voor veel geld.

Later in die oorlogsjaren leden sommige gezinnen in het straatje honger. Ze werden broodmager en er waren er

die dikke benen kregen door de oedeem. Er hing lang een trieste sfeer in de straat in die dagen, en om acht uur 's avonds moesten alle lichten uit: spertijd. Totdat, eindelijk, de voedseldroppings een eind maakten aan het leed. Hoe lekker was dat witte Zweedse brood!

Waar kwam die driekleur ineens vandaan? En al die vlaggetjes die over de hele straat wapperden? En die ereboog bovenaan de straat, versierd met dennengroen? Met grote letters stond er een opschrift op: "Oranje getrouw". De etalages van de winkels werden uitbundig versierd met de nationale kleuren. Ook andere straten in de stad werden versierd, de gemeente deelde prijzen uit voor de mooiste straten. En warempel: ons straatje viel in de prijzen!

Nu werd er in Tivoli week in week uit een toneelstuk opgevoerd. Over oorlog, verzet en bevrijding. Op een gegeven moment klonk er in het stuk een gewerschot, hoorbaar in de hele buurt. Wij wachtten altijd vol spanning op dat ogenblik.

Wat gebeurt er nou in zo'n straatje anders dan in alle andere straten van een stad? Niet veel wat te vermelden valt. Tot er, plotseling, toch iets bijzonders gebeurt. Onverwachts, in dit geval midden in de nacht. Het was november 1947...

Bovenaan de straat, aan de overkant van de Hoogstraat, stond een groot warenhuis. Wat gebeurt er? Een kachel in de kelder raakt oververhit. Brand! In korte tijd laait het vuur op: reusachtige tongen vuur likken omhoog, de donkere hemel in. De oostelijke wind doet een regen van vonken neerdalen op de woningen van ons straatje. Het vuur breidt zich snel uit, slaat over naar het pand op de hoek bovenaan de straat. Je hoort het loeien van het vuur, dat maakt angstig. Loopt ons straatje gevaar? Ook ons huis?

De brandweer komt snel in actie, evenals de politie. Ook wij worden gemaand snel ons huis te verlaten. We grijpen naar kleren, waardepapieren, geld... De mensen worden opgevangen in veilige woningen vlakbij. Onze oude buurman, een alleenstaande heer, moet van de agenten zijn woning verlaten. Gehoorzaam loopt hij zijn voordeur uit om even later, ongezien via de Rechtesteeg, zijn achterdeur weer in te gaan. Hij wil in zijn eigen huis zijn.

De hele nacht is de brandweer in touw. Pas in de loop van de volgende dag is men de brand meester, en de schade is enorm. Negen panden zijn in de as gelegd. Ons straatje komt er goed vanaf, slechts enkele woningen hebben waterschade. De mensen mogen hun huizen weer in, het gevaar is geweken. Nu haalt ons straatje de pers. Het staat even in het middelpunt van de belangstelling. Totdat alles voorbijglijdt en alles weer gewoon is.

'De jaren gingen door. Ik verliet de stad en woonde lange tijd in andere dorpen en steden. Ergens bleef het straatje van mijn jeugd trekken en na lange tijd keerde ik er terug. Voor even. Ik liep weer als vanouds langs de oude haven, over de Markt met het klassieke stadhuis en de Grote Kerk. Naar het straatje. Een vlaag van heimwee beving mij. Het straatje was nog hetzelfde, en toch veranderd. De klinkers vervangen door tegels. De slijterij was nu een Chinees restaurant, de schoenenzaak een stomerij en de slagerij een vishandel. Het straatje was nu van andere mensen in een andere tijd. Enkele huizen onderaan de straat waren gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Ook het huisje van opoe. Ik hield stil bij mijn ouderlijk huis. Het stond te koop...

Tentoonstelling 'Rijnmondiaal'

in Museum Vlaardingen

RIJNMONDIAAL, beeldende poëzie uit de regio Rijnmond. Te zien van 28 juni t/m 31 oktober 2024.

Na het eerdere succes in 2022 start eind juni de tweede editie van de tentoonstelling 'Rijnmondiaal'. Een tentoonstelling van eigentijdse en eigenzinnige kunst, met gerenommeerde kunstenaars uit Vlaardingen en de regio Rijnmond.

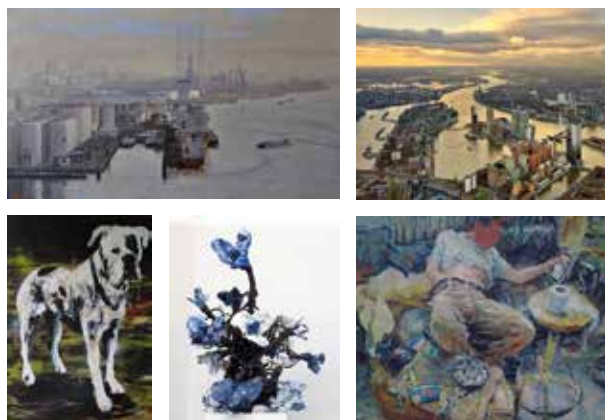
Ofschoon de Rijn niet bij Rotterdam in zee uitmondt, heeft de monding van de rivier hier wel naam gemaakt. De Deltametropool; stadsregio Rotterdam, vaak Rotterdam-Rijnmond genoemd, behoort met Europoort en Botlek tot het meest geïndustrialiseerde deel van Nederland. In de regio Rijnmond vinden voortdurend veranderingen plaats in industrie, bevolkingsopbouw en ruimtelijke ordening.

'DIE STAD KOMT NOOIT AF' (Jules Deelder)

De sfeer van voortdurend vormgeven van de leefomgeving is tot op de dag van vandaag voelbaar en leesbaar in de kunstproductie uit deze regio. Beeldende kunst uit de regio Rijnmond kent een eigen poëzie die gekenmerkt wordt door humor en ironie, geworteld in de realiteit.

Tot nu toe werd er geen specifieke aandacht geschonken aan deze beeldende kunst, een beeldende kunst die een eigen podium verdient. Museum Vlaardingen biedt met tweejaarlijkse tentoonstellingen een uniek podium voor deze beeldende kunst onder de naam *Rijnmondiaal*.

Daarmee is het mogelijk om de ontwikkelingen van de beeldende kunst in deze regio te volgen en een beeld te vormen van hoe dat werk zich verhoudt tot beeldende kunst die elders wordt geproduceerd. In een globale wereld is het van belang om aandacht te blijven schenken aan lokale ontwikkelingen en hoe die zich verhouden tot die globale wereld.

Kunstenaars

Het werk van de deelnemende kunstenaars aan deze tentoonstellingen bevindt zich in collecties van o.a. Museum Boijmans Van Beuningen, Museum Voorlinden, Stedelijk Museum Amsterdam en in verzamelingen in binnen- en buitenland. De beeldende kunst uit de Rijnmond kan zich moeiteloos meten met kunstuitingen in de rest van de wereld. Vandaar de naam *Rijnmondiaal*.

De deelnemende kunstenaars aan Rijnmondiaal 2024 zijn: Anne Visser, Anuli Croon, Eveline Visser (winnaar Hendrik Chabot prijs), Hans Wilschut, Jan Prins, Jasper van den Ende (winnaar Harry Penningsprijs), Johannes Steendam, John Laurens, Marjolijn van den Assem (winnaar Hendrik Chabot prijs), Marjon Hoogendijk, Mehmet Kilec, Niels Smits van Burgst, Olaf Mooij, Olphaert den Otter, Peter Koole (Jeanne Oosting prijs, Lof der Zotheid), Rosa Boomsma (Winnaar Sterren op het Witte Doek), Simon Schriker en Stefan Gross.

De tweejaarlijkse tentoonstelling *Rijnmondiaal*, wordt georganiseerd door Stichting Metamorphose in samenwerking met Museum Vlaardingen.

Boekbespreking

Frans W. Assenberg

Nieuw boek over Streekmuseum

De inmiddels op hoge leeftijd gekomen Jan Anderson (1936) is met diverse mensen uit zijn netwerk al jaren bezig zijn omvangrijke collectie te beschrijven. Ook hij heeft niet het eeuwige leven en is momenteel zijn nalatenschap netjes aan het regelen. Gaande dit proces is een bijzonder

boek verschenen. De titel, een beetje cryptisch: 'Handboek ordelijk vergeten, Het Doornrosje-scenario: over het in slaap brengen van collecties.' Auteurs zijn o.a. cultuurhistoricus Gerard Rooijackers, Frank Bergevoet (Rijksdienst Cultureel Erfgoed) en Evelien Masselink (Erfgoedhuis Zuid-Holland). Het is ook een opvallend en uniek project want in samenspraak met anderen heeft Jan Anderson geregeld dat zijn omvangrijke collecties na zijn heengaan goed verzorgd zullen worden beheerd. Jan: "Ik heb geregeld dat het depot 1 keer per jaar open zou kunnen zijn. En dan voor wetenschappelijke doeleinden zoals

tentoonstellingen. Het materiaal blijft beschikbaar. Tentoonstellingen zullen door kunnen blijven gaan. Dat mijn spullen in plastic 25 jaar lang zullen worden opgeborgen, maakt dat men na die tijd kan zien hoe wij geleefd hebben."

Je zou kunnen zeggen dat dit Vlaardingse experiment een doordachte route de toekomst in zag gaan. Daar kun je wel iets over denken en regelen, maar hoe gaat dat verder.

Anderson: "Anticiperen is niet de grootste kracht van onze samenleving. We kijken liever terug, vooral op wat goed

ging. Vooruitzien is lastig, en als niemand ons dwingt, kijken we er het liefst aan voorbij. Grote en kleine kwesties: als onze politici ze kunnen doorschuiven naar een volgende beleidsperiode dan doen ze dat graag. Langer dan vier jaar reikt de spanningsboog doorgaans niet. Wie dan leeft ..."

Anderson vindt het belangrijk dat zaken goed worden bewaard en beheerd. Niet een keer met veel geld een schilderij kopen maar ook de dagelijkse dingen aanschaffen en goed beheren voor het nageslacht. Om voortgang in het Streekmuseum te creëren komt er een nieuw stichtingsbestuur: "Het zijn mensen uit het veld, in ieder geval met de huidige voorzitter, Vincent Kevenaar. Mijn collectie gaat nergens heen, die blijft gewoon in Vlaardingen, hier aan de Kethelweg en het depot in de Willem Beukelszoonstraat. Er zijn nu en straks ook vrijwilligers. Zij blijven en zorgen voor het beheer en

houden zich bezig met het beschrijven van de collecties. Als iemand iets uit het museum nodig heeft, beslist het bestuur over het uitlenen of om iets te kunnen bekijken. Mijn vrijwilligers hebben natuurlijk toegang tot de voorwerpen en de gebouwen. De collecties zijn sluimerend. Die liggen daar. De bestuursleden van de Stichting Collecties Jan Anderson zijn niet allemaal Vlaardingse. Zij komen volgens Anderson "uit de museumwereld en van de gemeente Vlaardingen."

Het Streekmuseum Jan Anderson bestaat over anderhalf jaar 50 jaar. Het is zijn levenswerk en bevat 150.000 objec-

ten binnen 150 deelverzamelingen. Het Doornroosje-scenario brengt een museaal experiment ten uitvoer: wanneer de eigenaar er zelf niet meer voor kan voor zorgen, wordt de integrale collectie voor tenminste één generatie in slaap gebracht. 'Onze kinderen en (achter)kleinkinderen kunnen veel beter dan wij nu beoordelen wat voor hen van waarde is. In plaats van de gebruikelijke krenten uit de museale pap te pikken, stellen we selectie uit door ordelijk te vergeten.'

Het hier besproken boek heeft een hoog wetenschappelijk gehalte. Volgens de samenstellers is het project Doornroosje een 'radicale benadering, cultuurhistorisch en museologisch goed te verantwoorden, maar in Nederland en daarbuiten, niet eerder in praktijk gebracht. Op een symposium in Vlaardingen in juni 2023 is het werkproces en de daaruit verkregen inzichten getoetst en in het boek gedocumenteerd.

Jan Anderson zei er onlangs over: "Dat er over vele jaren geen belangstelling meer zal zijn voor zijn spullen vindt hij niet erg: "Nee, dan heb ik toch de aardigheid eraan gehad!" Hoe dan ook, een bijzonder boek over een even bijzonder plan.

Op 2 november werd in Rotterdam, op de jaarlijkse Erfgoeddag, het boek over het zogenaamde Doornroosje-principe gepresenteerd. Het Doornroosje-scenario kan worden beschouwd als een museale tijdcapsule. In deze wereld is het de eerste keer dat een museum, het Streekmuseum Jan Anderson, deze sprong waagt door te regelen dat na zijn heengaan anderen het beheer van zijn collecties overnemen. De handtekeningen daarvoor zijn inmiddels gezet. Voorlopig houdt Jan Anderson de leiding over Streekmuseum.

Gedicht

Mooi Vlaardingen

Toen mijn voeten je voor het eerst betraden,
voor een sollicitatiegesprek,
liep ik langs de Westhavenkade
en dacht: Wat een aardige plek!

Zoals altijd was ik uren te vroeg,
maar vlak naast de kerk was een keurige kroeg.
En met een licht beschonken kop
kreeg ik de fel begeerde job.

Ik kocht een huisje aan een stille laan
en dacht dat ik nooit meer weg zou gaan.
Zelfs de walmen van Pernis
verdroeg ik zonder ergernis.

Nu woon ik al jaren in Schiedam,
maar weet nog de dag waarop ik hier kwam.
De dag waarop mijn liefde begon
voor het klare geklep van jouw carillon.

Hans de Jongste

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Tijdgeest en geschiedenis

Jan Pieterszoon Coen (1587-1629) kreeg in 1893 een standbeeld. Was er toen sprake van geschiedvervalsing? De kwestie was meer dat driehonderd jaar na zijn geboorte de tijdgeest van de 19^e eeuw er rijp voor was.

De kans is aanzienlijk dat u in de 20ste eeuw op school iets meekreeg van de Gijsbrecht en de Camera Obscura. De tijdgeest was nog niet rijp voor Erasmus en Spinoza die in de 21ste eeuw zijn opgenomen in de geschiedenis canon van de basisschool.

De leraar die in de jaren zestig boeiend vertelde over Willem III, Koning Gorilla en Thorbecke kreeg bezoek van een vader die aan geschiedvervalsing dacht en niet aan de tijdgeest. Die vader is er niet meer maar anders zou hij het gelijk van de leraar op de nationale televisie kunnen zien. De Tijdgeest.

Vóórdat dit algemener werd en geschiedenis bleef steken in stadhouders en koningen, besteedde Museum Jan Anderson aandacht aan de geschiedenis van la vie quotidienne, het dagelijks leven van de bakker, de schilder, het schoolkind en de huisvrouw.

Geschiedenis was een mannenaangelegenheid, Museum Vlaardingen wijdt een tentoonstelling die helemaal is gewijd aan vrouwen uit de geschiedenis van Vlaardingen.

De Historische Vereniging Vlaardingen schenkt aandacht aan de alledaagsheid die 'in vroeger dagen' anders was dan vandaag, aan vrouwenemancipatie, aan verzetstrijders, de Broekpolder en burgemeesters.

Voel de tijdgeest aan, zie in dat er meer is dan het digitale en word lid of geef een lidmaatschap cadeau.

Website www.hvv-vlaardingen.nl,

e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl.